

Marek Żak

Muzeum Miedzi w Legnicy / Stowarzyszenie „Pamięć i Dialog

Sportowa aktywność legnickiego garnizonu PGWAR w pierwszych latach po drugiej wojnie światowej

Słowa kluczowe: Legnica, sport, Armia Radziecka, Północna Grupa Wojsk Armii Radzieckiej, „Mała Moskwa”, „Druga Moskwa”

Keywords: Legnica, sport, Soviet Army, Northern Group of Armed Forces of the Soviet Army, 'Little Moscow', 'Second Moscow'

Aktywność sportowa żołnierzy radzieckich stacjonujących w Legnicy nie została dotychczas obszerniej opisana przez autorów poruszających tę tematykę¹. W ogromnej liczbie różnorodnych zagadnień, związanych z obecnością Północnej Grupy Wojsk Armii Radzieckiej w mieście, sport znajduje się zazwyczaj na marginesie zainteresowań badawczych. Dużym utrudnieniem dla powstania takiego opracowania jest także problem dostępu do archiwaliów rosyjskich (radzieckich) i konieczność ograniczenia się do wybiórczego i rozproszonego zestawu źródeł polskojęzycznych. Mowa tutaj głównie o informacjach prasowych wspartych drukami ulotnymi i pojedynczymi materiałami archiwalnymi.

Niniejszy tekst ma charakter przyczynkarski i jego zakres czasowy ograniczony został do pierwszych lat po zakończeniu drugiej wojny światowej. Zaprezentowane zostały w nim sytuacje, kiedy działalność sportowa wykraczała poza mury garnizonu i docierała do Polaków. Warto się zastanowić, jakim celem służyła ta dosyć rzadko wówczas odnotowywana otwartość PGWAR względem ludności polskiej? Jaki obraz radzieckiego żołnierza sportowca budowano wśród społeczeństwa poprzez opis takich wydarzeń na łamach gazet? Czy była to jeszcze jedna forma pozornej integracji tych dwóch społeczności? Czy może jednak coś więcej?

---

¹ W. Kondusza, *Mała Moskwa. Rzecz o radzieckiej Legnicy*, Legnica 2011; J.L. Świącik, *Podwójnie strzeżeni. Armia Radziecka w Legnicy (1945–1993)*, Wrocław 2010.

Sport w garnizonie

Szeroko rozumiana aktywność fizyczna, w tym także regularne uprawianie sportu, jest nieodzownym składnikiem życia codziennego w garnizonie wojskowym. Zgodnie z maksymą „w zdrowym ciele, zdrowy duch” działały również jednostki radzieckie zlokalizowane w powojennej Polsce². Te stacjonujące w Legnicy nie były tutaj żadnym wyjątkiem. Nie chodzi tylko o codzienne zaprawy siłowe i wytrzymałościowe, ale systematyczne trenowanie danej dyscypliny, w tym sportów zespołowych. Garnizony organizowały również regularnie spartakiady sportowe, w czasie których rywalizowały ze sobą poszczególne jednostki. Henryk Palczak, wówczas nastolatek, który w 1946 r. zamieszkał na przedmieściach Legnicy, wspomina, że znajdujący się w pobliżu jego domu kompleks sportowy służył właśnie do takich zawodów:

oni mieli tutaj na pobliskim boisku swoje występy, wojskowe zawody (...). Między torami kolejowymi znajdowało się boisko piłkarskie. Za Niemców musiało to być boisko kolejowe. Była tam też strzelnica, boisko tenisowe oraz mały budynek, gdzie znajdowała się przebieralnia. Było widać, że jest to obiekt nowy, nawet jeszcze niedokończony. Całość była ogrodzona wysokim płotem. Co roku Ruscy mieli tutaj takie trzy dni rozgrywek. Trwało to na pewno przez kilka pierwszych lat po wojnie. Rywalizowały ze sobą ich jednostki wojskowe³.

Udokumentowany jest także fakt zajmowania przez Armię Czerwoną/Radziecką⁴ niektórych lokalnych obiektów sportowych. Odbywało się to oczywiście kosztem Polaków, którzy mieli w ten sposób ograniczony dostęp do infrastruktury sportowej miasta pozostawionej przez Niemców. Najbardziej znanym przykładem dotyczącym tej kwestii jest znajdujący się przy ul. Grabskiego stadion (obecnie należący do DOKS „Konfeks” Legnica⁵), który w 1945 r. został zajęty przez wojsko radzieckie. Boisko określane było wówczas m.in. jako „stadion Domu Oficera”⁶. Jak wspomina Zygmunt T. Flendrich, tylko na obiekcie zarządzanym przez PGWAR znajdowała się wówczas bieżnia lekkoatletyczna

² W. Kondusza, *Tajemnice garnizonów radzieckich w Polsce*, Legnica 2018, s. 56.

³ H. Palczak, *Wspomnienia z lat młodości*, „Szkice Legnickie” 2017, t. 38, s. 414.

⁴ W dalszej części tekstu używana będzie forma Armia Radziecka.

⁵ Genezy skrótu DOKS (Dziewiarsko-Odzieżowy Klub Sportowy) należy szukać w historii tego klubu. Powstał on bowiem w 1972 r. pod patronatem lokalnych zakładów dziewiarskich i odzieżowych.

⁶ Archiwum Akt Nowych w Warszawie [dalej: AAN], Delegatura Rządu PRL przy Dowództwie Północnej Grupy Wojsk Armii Radzieckiej w Legnicy 1946–1957 [dalej: Delegatura Rządu PRL], sygn. 49, Pismo dyrektora Zarządu Nieruchomości Miejskich przy Zarządzie Miejskim w Legnicy do Delegatury Rządu RP w Legnicy z 8 VIII 1949 r., k. 294.

z prawdziwego zdarzenia⁷. Polskie władze mogły jedynie prosić o jego okazjonalne udostępnienie. Czy taki wniosek został pozytywnie rozpatrzony, zależało wyłącznie od woli strony radzieckiej⁸. A z tym bywało różnie. Niekiedy ujawniał się powszechnie dostrzegalny w powojennej Legnicy problem, jakim było całkowite ignorowanie przez PGWAR potrzeb żyjących w mieście Polaków. Za ilustrację niech posłuży przykład jednej ze szkół, której gmach, choć został przekazany polskiej administracji w 1946 r., co jak na ówczesne warunki panujące w mieście było dosyć szybkim terminem, ale z wyłączeniem... sali gimnastycznej. Ta zaś jeszcze przez kilkadziesiąt następných miesięcy służyła w dalszym ciągu wojskowemu z ZSRR – miała znajdować się w posiadaniu „Ofic.[erskiego] Klubu Sportowego Armii Radzieckiej”, a wykorzystywano ją sporadycznie, zazwyczaj stała zamknięta⁹. Na przełomie 1948 r. i 1949 r. kierownictwo szkoły po raz kolejny¹⁰ zwróciło się za pośrednictwem delegatury rządu przy PGWAR o przekazanie obiektu¹¹. To jednak zdaniem strony radzieckiej w tamtym momencie nie było jeszcze możliwe¹². Dyrekcja szkoły zaproponowała więc, że placówka będzie tę salę od nich wynajmować¹³. Nie udało się jednak odnaleźć odpowiedzi na tę propozycję.

⁷ Z.T. Flendrich, *Wspomnienia o Panu profesorze Ludwiku Górowskim („Ghandim”), nauczycielu wychowania fizycznego [w:] Pałkówna nie oblała matury! My, pierwsza dekada 1945–1955*, red. R. Bojar, R. Gajewski, D. Szmigiel, Legnica 2009, s. 402.

⁸ Np. AAN, Delegatura Rządu PRL, sygn. 72, Pismo przewodniczącego Miejskiego Komitetu Kultury Fizycznej w Legnicy do Delegatury Rządu RP (b.d.), k. 184.

⁹ AAN, Delegatura Rządu PRL, sygn. 35, Pismo Komendanta Miejskiego Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” w Legnicy do Delegatury Rządu RP przy dowództwie Delegatury Rządu RP przy Dowództwie Północnej Grupy Wojsk Armii Radzieckiej w Legnicy z 21 II 1949 r., k. 159.

¹⁰ Poprzednie próby „odzyskania” tego obiektu: AAN, Delegatura Rządu PRL, sygn. 5, Pismo Komendanta Powiatowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego do Delegatury Rządu RP przy Armii Radzieckiej w Legnicy z 21 I 1947 r., k. 12; AAN, Delegatura Rządu PRL, sygn. 38, Pismo dyrektora Państwowego Gimnazjum i Liceum Handlowego w Legnicy do Delegatury Rządu RP przez Zarząd Miejski w Legnicy z 23 VI 1948 r., k. 233.

¹¹ AAN, Delegatura Rządu PRL, sygn. 35, Pismo Prezydenta Miasta Legnicy do Delegatury Rządu RP przy Dowództwie Północnej Grupy Wojsk Armii Radzieckiej z 27 IV 1949 r., k. 148; *ibidem*, Pismo dyrektorki Państwowego Gimnazjum i Liceum Handlowego w Legnicy do delegata Rządu RP przy Dowództwie Północnej Grupy Wojsk Armii Radzieckiej w Legnicy z 20 XII 1949 r., k. 153.

¹² *Ibidem*, Pismo delegata Rządu RP (b. d.), k. 151.

¹³ *Ibidem*, Pismo dyrektorki Państwowego Gimnazjum i Liceum Handlowego w Legnicy do Prezydenta Miasta Legnicy z 26 IV 1949 r., k. 149.

Żukow vs Rokossowski

W kontekście aktywności sportowej radzieckich żołnierzy warto przywołać historię, o której opowieści krążą wśród pierwszych powojennych mieszkańców miasta. Pisał o niej kilkakrotnie w swoich wspominkach o tematyce sportowej, publikowanych na łamach lokalnej prasy¹⁴, Bronisław Freidenberg (1932–2005)¹⁵. Otóż latem 1945 r. w Legnicy miało dojść do niecodziennego meczu piłkarskiego, gdy na stadionie przy ul. Grabskiego (wspomniany już obecny obiekt KS „Konfeks” Legnica), zajmowanym wówczas przez Północną Grupę Wojsk Armii Radzieckiej, zmierzyły się dwie drużyny wojskowe z Kraju Rad. Były to zespoły Konstantego Rokossowskiego i Gieorgija Żukowa. Widowisko to miało wspaniałą oprawę. Jak pisał Freidenberg:

Grały na zmianę orkiestry dęte, wystąpił duży ansambl, w górę wzlatywały wiązanki kolorowych rakiet, na głównej trybunie uwijali się ordynansi-kelnery. Ale drużyna Żukowa przegrała (...). Rozsierdzony wezwał natychmiast do siebie kapitana przegranej drużyny i po odpowiedniej reprimendzie zademonstrował, jak powinno się kopać piłkę. Nie muszę dodawać, że w charakterze piłki wystąpił wezwany zawodnik¹⁶.

Czy można te słowa traktować poważnie? Czy może trzeba na to spojrzeć raczej jako na miejską legendę lub barwną opowieść? Trudno powiedzieć, aczkolwiek nie udało się dotychczas odnaleźć żadnej wzmianki źródłowej o takim wydarzeniu¹⁷.

Zawody pomiędzy radzieckimi drużynami bywają odnotowywane w źródłach, co wskazywałoby, że były one dostępne również dla ludności polskiej. W lipcu 1946 r. na łamach „Trybuny Dolnośląskiej” pisano:

Na stadionie Wojsk Radzieckich w Legnicy, został rozegrany mecz piłkarski pomiędzy jednostkami tankistów i artylerzystów. (...) zwycięstwo odnieśli piłkarze artylerzyści pokonując piłkarzy broni pancernej w stosunku 4:2 (2:1)¹⁸.

¹⁴ O zbiorze tych tekstów: M. Żak, *Powojenna Legnica w świetle wspomnień Bronisława Freidenberga*, „Szkice Legnickie” 2015, t. 36, s. 183–218.

¹⁵ B. Freidenberg, *Legnickie wspomnienia. Na początku była piłka XIX. Kopniak marszałka i... z Chojnowa „pieszkomi”!*, „Gazeta Legnicka”, nr 248 z 18–20 XII 1992, s. 3; *idem*, *Ma pan racje, ale...*, „Gazeta Legnicka”, nr 145 z 28 VII 1993, s. 6; *idem*, *Zgrana paka Kabewiaka (2). Zaszczytany kopniak marszałka*, „Konkrety”, nr 51 z 23 XII 1999, s. 18. Wersja książkowa: *idem*, *Zgrana paka Kabewiaka. Zapiski starego kibica piłkarskiego z lat 1945–1965*, Legnica 2001, s. 14.

¹⁶ Cyt. za: M. Żak, *Pierwsze mecze nad rzeką Katszbach*, „Legnica.eu” czerwiec 2018, s. 17.

¹⁷ O ile w sam fakt odbycia takiego meczu, a nawet brutalne potraktowanie kapitana przegranej drużyny można uwierzyć i takie wydarzenie mogło mieć jak najbardziej miejsce, to już nazwisko Żukowa przytaczane w tej historii powinno skłaniać do niezawierzenia w nią bezkrytycznie.

¹⁸ *Z boisk Dolnego Śląska. Spotkanie piłkarskie wojsk radzieckich. Tankiści przegrywają z artylerzystami 2:4 (1:2)*, „Trybuna Dolnośląska”, nr 159 z 7 VII 1946, s. 3.

Impreza sportowa na stadionie wojsk radzieckich przy obecnej ul. W. Grabskiego. Zbiory Muzeum Miedzi w Legnicy

Legnicko-radziecka rywalizacja sportowa

Najwięcej emocji towarzyszyło jednak spotkaniom zespołów polskich i radzieckich, gdy każda bramka, a nawet ostrzejsze potraktowanie zawodnika radzieckiego miało swoje drugie znaczenie. Nawiązuje do tego chociażby scena polsko-radzieckich zawodów bokserskich w *Balladzie o Zakaczwaniu*, słynnym spektaklu legnickiego teatru z przełomu XX i XXI w.¹⁹

Polsko-radziecka rywalizacja sportowa towarzyszyła niejednokrotnie wspólnym uroczystościom oraz „bratnim” obchodom świąt i rocznic²⁰. W ich trakcie na mównicy (lub trybunie honorowej), obok lokalnych dygnitarzy partyjnych, przedstawicieli władz miasta i powiatu, wojska polskiego oraz gości specjalnych (np. parlamentarzystów) pojawiali się reprezentanci garnizonu PGWAR, którzy

¹⁹ Zob. *Dramaty Modrzejewskiej. Antologia sztuk napisanych dla Teatru w Legnicy*, oprac. R. Urbański, Gdańsk 2007, s. 178–180.

²⁰ Jako przykład może posłużyć szczegółowy opis legnickich obchodów trzydziestolecia Rewolucji Październikowej z 1947 r.: Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Legnicy [dalej: APL], Miejska Rada Narodowa w Legnicy 1946–1950 [dalej: MRNL], sygn. 1, Pismo przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej w Legnicy do prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu z 10 XI 1947 r., k. 108.

również wygłaszali swoje przemówienia²¹. Oficerowie radzieccy obecni na takich uroczystościach są też widoczni na nielicznych fotografiach²². Oprócz części oficjalnej przewidziana była część nieoficjalna, a w jej trakcie ludność mogła wysłuchać koncertu, obejrzeć występy zespołów artystycznych lub zobaczyć zawody sportowe. Za niektóre z nich odpowiadały grupy radzieckie, czasem występowały wspólnie Polacy i obywatele radzieccy.

Działo się tak od samego początku, czyli od 1945 r., chociaż wtedy wszystkie tego typu zdarzenia miały jeszcze o wiele mniejszą skalę niż w latach następnych. Chyba pierwszym tego rodzaju wydarzeniem była akademie zorganizowana z okazji czwartej rocznicy ataku Niemiec na Związek Radziecki. Jak czytamy w sprawozdaniu z uroczystości: „Na zakończenie jeden z obywateli recytował wiersze Mickiewicza w języku polskim, a Puszkina w języku rosyjskim”²³. Również w prasie odnotowywano takie przypadki, nie szczędząc przy tym pochwał dla radzieckich artystów. Przykładowo na zakończenie akademii zorganizowanej z okazji pierwszej rocznicy powstania warszawskiego „major Armii Czerwonej odegrał dwie sonaty własnej kompozycji”²⁴. Zaledwie dwa tygodnie później miała miejsce akademie „na cześć przyjaźni polsko-radzieckiej”²⁵, w trakcie której „odbył się koncert zespołu artystów radzieckich. Orkiestra, recytacje, tańce i śpiewy zachwyciły obecną publiczność”²⁶. To, że podobnie rzecz miała się w kolejnych latach, kiedy na uroczystościach obecni byli reprezentanci radzieckiego wojska, a ich uczestnikom umilały czas radzieckie zespoły, potwierdzają informacje prasowe²⁷. Idealną okazją do podejmowania różnych przedsięwzięć

²¹ Np. *Manifestacja w Lignicy*, „Gazeta Dolno-Śląska”, nr 5 z 8–14 VII 1945, s. 4; *Wiec w Lignicy*, „Naprzód Dolnośląski”, nr 7 z 15–21 VIII 1945, s. 4.

²² Np. Muzeum Miedzi w Legnicy, nr inw. ML/H/299, Fotografia przedstawiająca Święto Pracy 1947 r.; M. Żak, *Drudzy w mieście. Życie codzienne ludności polskiej w Legnicy w latach 1945–1948*, Wrocław 2024, s. 221.

²³ AAN, Polska Partia Robotnicza. Komitet Centralny w Warszawie 1945–1948, sygn. 295-IX-49, Sprawozdanie z akademii (23 VI 1945 r.), k. 1.

²⁴ *Obchód rocznicy powstania warszawskiego w Lignicy*, „Naprzód Dolnośląski”, nr 6 z 8–14 VIII 1945, s. 4.

²⁵ *Akademie polsko-radziecka w Lignicy*, „Naprzód Dolnośląski”, nr 7 z 15–21 VIII 1945, s. 4.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Przykładowo rok 1947: *Z Dolnego Śląska. Legnica*, „Trybuna Dolnośląska”, nr 102 z 4–5 V 1947, s. 4; *Wczoraj w Legnicy... Legnica w drugą rocznicę zwycięstwa narodów zjednoczonych*, „Trybuna Dolnośląska”, nr 109 z 13 V 1947, s. 5; *Obchód Święta Odrodzenia w Legnicy. Do późnej nocy bawiono się w całym mieście*, „Trybuna Dolnośląska”, nr 175 z 24 VII 1947, s. 4; *Uroczystości w Legnicy z okazji 30-tej rocznicy Rewolucji Październikowej*, „Słowo Polskie” (wyd. AB), nr 307 z 8 XI 1947, s. 2.

był organizowany jesienią „Miesiąc Pogłębiania Przyjaźni Polsko-Radzieckiej”²⁸. Najstarsza odnaleziona wzmianka o polsko-radzieckim spotkaniu piłkarskim z tej okazji pochodzi zaś z 1947 r., kiedy na „stadionie Armii Czerwonej” odbył się towarzyski mecz piłkarzy z radzieckiej jednostki z drużyną RKS „Dziwiarz” Legnica²⁹.

Z dużym prawdopodobieństwem odbywały się wtedy też wydarzenia sportowe, choć zazwyczaj brak w tej kwestii źródeł lub są one zbyt lakoniczne. Jako przykład można przywołać zawody sportowe na stadionie w parku Miejskim towarzyszące np. obchodom rocznicy bitwy pod Lenino w październiku 1945 r., aczkolwiek nie podano, kto wziął w nich udział³⁰. Dlatego, chociaż zachowało się sporo wzmianek o takich działaniach, to jednak nie sposób określić skali tego zjawiska na podstawie dostępnego materiału źródłowego.

Najczęściej odnotowywanymi imprezami sportowymi były towarzyskie mecze piłki nożnej, rozgrywane z lokalnymi klubami sportowymi³¹. Najwcześniejszym odnalezionym tego typu wydarzeniem były zawody piłkarskie „Wojsko Polskie – Garnizon Armii Czerwonej”, zorganizowane 9 maja 1946 r. w ramach obchodów Święta Zwycięstwa, czyli pierwszej rocznicy zakończenia drugiej wojny światowej, na stadionie polskiej jednostki wojskowej przy ul. Bielańskiej³². Po meczu wyznaczonym na godzinę 16.00 przewidziano również zabawę ludową z bufetem i oprawą muzyczną przygotowaną przez polską orkiestrę wojskową³³. Natomiast 21 lipca 1946 r. piłkarze legnickiego klubu wojskowego zmierzyli się z reprezentacją Armii Radzieckiej. Mecz odbył się na radzieckim stadionie przy ul. Grabskiego³⁴. W ten sposób świętowano rocznicę połączenia Armii Ludowej i Armii Polskiej w ZSRR w Wojsko

²⁸ *Bogaty program imprez w Miesiącu Przyjaźni. Festiwal filmowy, pogadanki, koncerty odbędą się w październiku w Legnicy*, „Słowo Polskie” (wyd. ABCDE), nr 268 z 29 IX 1949, s. 4; *Ustalono już program obchodu Miesiąca Pogłębiania Przyjaźni Polsko-Radzieckiej*, „Legnickie Słowo Polskie”, nr 289 z 20 X 1950, s. 6.

²⁹ APL, MRNL, sygn. 7, Pismo legnickiego koła Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej do Miejskiej Rady Narodowej w Legnicy z 3 X 1947 r., k. 108.

³⁰ *Rocznica bitwy pod Lenino będzie w Legnicy obchodzona uroczystie*, „Pionier”, nr 54 z 28 X 1945, s. 4.

³¹ O legnickich klubach sportowych w drugiej połowie lat czterdziestych XX w.: M. Żak, *Kluby sportowe powojennej Legnicy (1945–1948/1949)*, „Legnicki Almanach” 2020, t. 2, s. 183–222.

³² Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu [dalej: BUWr], sygn. GSL DZS 02078, Stadion Wojska Polskiego [...].

³³ *Ibidem*.

³⁴ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie [dalej: AIPNBU], sygn. 678/1734, Kronika Szkoły Oficerskiej Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Legnicy z lat 1945–1950, k. 11.

Polskie³⁵, a wydarzenie to stanowiło preludeum corocznych obchodów święta 22 lipca. W podobny sposób świętowano 1 Maja. W aktach delegatury Rządu RP przy dowództwie PGWAR zachował się dokument z kwietnia 1949 r. zaadresowany do legnickich zakładów dziewiarskich. Można przeczytać w nim, że jednostka radziecka nr 61791 prosi o wykonanie z dostarczonego przez nią surowca trzydziestu trzech koszulek i getrów sportowych: „Z uwagi na to, że drużyna radziecka winna wystąpić na zbliżającym się Świącie 1-go Maja w obecności Marszałka Rokossowskiego uprzejmie proszę o pozytywne jej załatwienie”³⁶.

Zdarzały się również mecze charytatywne. W listopadzie 1948 r. rozegrane zostało spotkanie piłkarskie pomiędzy RKS „Dziwiarz” Legnica, a „drużyną radziecką »Hachuszyzna«”³⁷. Dochód z biletów przekazano strajkującym górnikom we Francji. Natomiast pod koniec 1950 r. na boisku w parku Miejskim radzieccy piłkarze zmierzyli się z reprezentacją Legnicy (zawodnicy „Kolejarza”, „Włókniarza” i „Spójni”) w ramach obchodów Miesiąca Pogłębiania Przyjaźni Polsko-Radzieckiej³⁸, a tym razem dochód z tego pojedynku ofiarowano na budowę Pomnika Wdzięczności dla Armii Radzieckiej³⁹, który w lutym 1951 r. został oficjalnie odsłonięty na pl. Słowiańskim⁴⁰, noszącym wówczas imię Józefa Stalina⁴¹.

Odbywały się również spotkania, które nie towarzyszyły żadnym obchodom lub świętom. 28 maja 1946 r. lokalny klub kolejowy zmierzył się na stadionie przy ul. Bielańskiej z „Sowiecką Drużyną Wojskową P.P. 31853 Legnica”⁴² – fakt, że numer jednostki znalazł się na rozlepianym po mieście afiszu, może dziwić, bo zazwyczaj nikt takich danych nie podawał. Zapowia-

³⁵ BUWr, sygn. GSL DZS 02157, Oficerski Klub Letni [...]. Dwa lata wcześniej przyjęto w tej sprawie ustawę: Dz.U. 1944 nr 1 poz. 2: Ustawa z dnia 21 lipca 1944 r. o przejęciu zwierzchnictwa nad Armią Polską w ZSRR i o scaleniu Armji Ludowej i Armji Polskiej w ZSRR, w jednolite Wojsko Polskie.

³⁶ AAN, Delegatura Rządu PRL, sygn. 63, Pismo delegata Rządu RP przy dowództwie Północnej Grupy Wojsk Armii Radzieckiej do dyrektora Zjednoczonych Państwowych Zakładów Przemysłu Dziewiarskiego w Legnicy (kwiecień 1949 r.), k. 94.

³⁷ *Piłka nożna w Legnicy*, „Trybuna Dolnośląska”, nr 325 z 24 XI 1948, s. 8.

³⁸ *Z okazji Miesiąca [...]*, „Gazeta Robotnicza” (wyd. B), nr 312 z 12 XI 1950, s. 8.

³⁹ *Reprezentacja Legnicy zmierzy się w meczu piłkarskim z drużyną radziecką*, „Legnickie Słowo Polskie”, nr 313 z 13 XI 1950, s. 7.

⁴⁰ *W 6-tą rocznicę wyzwolenia. Pomnik-symbol Armii Radzieckiej odsłonięty w Legnicy. Uroczystości pod hasłem walki o pokój i przyjaźni polsko-radzieckiej*, „Legnickie Słowo Polskie”, nr 43 z 13 II 1951, s. 1. O historii tego pomnika: D. Czarnecka, „*Pomniki wdzięczności*” Armii Czerwonej w Polsce Ludowej i w III Rzeczypospolitej, Warszawa 2015, s. 270–297.

⁴¹ Zob. M.Sz. Juniszewski, *Nazwy ulic i placów Legnicy*, Legnica 2000, s. 86.

⁴² BUWr, sygn. GSL DZS 02091, Stadion S.O. Legnica [...].

dano ponadto, że: „Zawody odbędą się bez względu na pogodę!”⁴³. Natomiast 15 lipca 1946 r. rozegrany został mecz pomiędzy drużyną Armii Radzieckiej a nowo powstałym Żydowskim Klubem Sportowym – na „stadionie miejskim” (nie wiadomo, o który obiekt chodziło) zebrało się tysiąc osób, które obejrzało widowisko zakończone wysokim wynikiem 4:4⁴⁴. Z kolei w listopadzie 1947 r. z radziecką drużyną zmierzyli się zawodnicy klubu sportowego z legnickiego garnizonu Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego⁴⁵. Inny taki mecz polskich żołnierzy z wojskowymi z ZSRR został odnotowany w lokalnej prasie w maju 1949 r.⁴⁶

Do Legnicy przybywały również zespoły z innych miast. Najgłośniejszym tego rodzaju wydarzeniem był przyjazd w styczniu 1948 r. na zaproszenie władz garnizonu siatkarskiej drużyny ówczesnego mistrza Polski – AZS Wrocław. Zawodników z Wrocławia przewieziono do Legnicy specjalnymi samochodami wysłanymi przez Armię Radziecką. Mecz zakończył się wygraną radzieckiego garnizonu w stosunku 3:2, a obejrzeć go miało kilkanaście tysięcy ludzi⁴⁷. To, co dosyć niespotykane, to fakt, iż w jednej z gazet podano skład radzieckiej drużyny⁴⁸. W tym wypadku był to zresztą dwumecz, a rewanż, który odbył się niebawem w stolicy Dolnego Śląska, zakończył się ponownym zwycięstwem siatkarki z garnizonu⁴⁹. Natomiast w kwietniu 1948 r. nad Kaczawą zorganizowano trójmecz siatkarski, gdzie wrocławski AZS zmierzył się z drużynami radzieckimi z Legnicy i Berlina. Liczono na rewanż za dotychczasowe porażki, a jak zapowiadała prasa wrocławianie „zechcą (...) prawdopodobnie zastosować nowoczesną taktykę siatkówki podpatrzoną u Czechów”⁵⁰. Niestety, nie udało się odnaleźć informacji o wyniku tego kolejnego już starcia wskazanych zespołów. Wiadomo natomiast, że do Legnicy przyjeżdżały inne zespoły siatkarskie⁵¹.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Z życia Żydów na Dolnym Śląsku*, „Nowe Życie”, nr 1–2 z 25 VIII 1946, s. 8.

⁴⁵ AIPNBU, sygn. 678/1734, Kronika Szkoły Oficerskiej..., k. 52.

⁴⁶ *Kronika*, „Słowo Polskie” (wyd. ABCDE), nr 125 z 8 V 1949, s. 8.

⁴⁷ *Garn. Armii Czerwonej Legnica AZS Wrocław 3:2*, „Trybuna Dolnośląska”, nr 12 z 12 I 1948, s. 3.

⁴⁸ *Garnizon Radz. Legnica – AZS 3:2 w siatkówce*, „Słowo Polskie” (wyd. AB), nr 12 z 12 I 1948, s. 2.

⁴⁹ *Dobry poziom meczu Dom Oficera (Legnica) – AZS*, „Słowo Polskie” (wyd. AB), nr 26 z 26 I 1948, s. 3.

⁵⁰ *Międzynarodowy trójmecz siatkówki w Legnicy*, „Wrocławski Kurier Ilustrowany”, nr 105 z 17 IV 1948, s. 3.

⁵¹ *Mistrz Górnego Śląska w siatkówce pokonany w Legnicy*, „Trybuna Dolnośląska”, nr 138 z 20 V 1948, s. 6.

STADION WOJSKA POLSKIEGO
LEGNICA, ul. Bielańska

CZWARTEK 9 MAJA 1946 r.

W ramach Święta Zwycięstwa

odbędzie się następujące imprezy:

o godz. 16-ej Zawody Piłki Nożnej
WOJSKO POLSKIE — GARNIZON ARMII CZERWONEJ

o godz. 18-ej ZABAWA LUDOWA

Bufet na miejscu. Orkiestra Wojska Polskiego

Wstęp: Goście 30 zł, wojskowi 10 zł.

K 822 20-00 00. Tytuł: „Czerwony”, Legnica, Pl. Starobli. 5.

Afisz informujący o meczu piłkarskim drużyny polskiego garnizonu wojskowego z zespołem Armii Radzieckiej, 9 maja 1946 r. Zbiory Biblioteki Narodowej w Warszawie (polona.pl), sygn. DŻS XVIII 2

Nie tylko Legnica

W październiku 1948 r. na łamach dziennika „Wrocławski Kurier Ilustrowany” można było przeczytać:

W dniu 21 bm. odbędzie się na stadionie Olimpijskim ciekawy mecz piłki nożnej pomiędzy jednostką wojskową Armii Radzieckiej a reprezentacją Dolnego Śląska.

W dniu 16 bm. odbędą się spotkania w Legnicy, Brzegu i Szprotawie – piłkarzy radzieckich z piłkarzami drużyn Dolnego Śląska⁵².

Nie był to jedyny wypadek, kiedy aktywność sportowa radzieckich żołnierzy z Legnicy wybiegała daleko poza granice samego miasta. Uznawane za silne drużyny radzieckie były zapraszane na mecze towarzyskie⁵³. Jak pisano z kolei w maju 1949 r. w dzienniku „Słowo Polskie”:

⁵² Dolny Śląsk gra z Armią Radziecką, „Wrocławski Kurier Ilustrowany”, nr 280 z 10 X 1948, s. 5.

⁵³ Siatkarze Legnicy spotkają się z AZS-em, „Trybuna Dolnośląska”, nr 337 z 6 XII 1948, s. 3.

Dziś o godz. 15.30 wrocławska Legia, która w czwartek zremisowała z Pafawgiem zmierzy się z silną drużyną radziecką z Legnicy, która ma na swym koncie szereg zwycięstw z czołowymi drużynami Dolnego Śląska i wygraną z Polonią bytomską⁵⁴.

Mniej więcej w tym samym czasie zaproszenie do rozegrania meczu piłki nożnej z Cukrowniczym Związkowym Klubem Sportowym w Strzelinie wyśtosowało do legnickiego garnizonu radzieckiego koło Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej przy tamtejszej cukrowni⁵⁵. Zapewne nie była to jedyna tego rodzaju inicjatywa. W październiku 1949 r. z „reprezentacją Armii Radzieckiej gen. Rokossowskiego”⁵⁶ zmierzyła się u siebie wrocławska „Gwardia”⁵⁷.

Na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych swoją obecność na łamach prasy zaznaczyła radziecka drużyna „Meteor” Legnica, której piłkarze mierzyli się z zespołami z całego Dolnego Śląska. Mecze, odbywające się „w atmosferze przyjaźni”, odnotowano w Bielawie⁵⁸, Jeleniej Górze⁵⁹ i we Wrocławiu⁶⁰. Drużyny z innych miast przyjeżdżały także do Legnicy, gdzie „Meteor” pełnił rolę gospodarza⁶¹. Na gościnne występy wyjeżdżali także radzieccy siatkarze z Legnicy, którzy brali udział w turniejach – np. we wrześniu 1949 r. przybyli do Wrocławia i stanęli w szranki z AZS Warszawa, AZS Wrocław, Olszą Kraków oraz AZS Gliwice⁶².

Obraz radzieckich sportowców

Sportowcy radzieccy mogli liczyć na wiele ciepłych słów ze strony ówczesnych dziennikarzy, którzy opisując ich zmagania, stawiali ich wręcz za wzór sportowca. Nie sposób jednoznacznie stwierdzić, na ile to efekt ówczesnej propagandy,

⁵⁴ *Musimy niestety wybierać. Liga czy finał klasy A*, „Słowo Polskie” (wyd. ABCDE), nr 146 z 29 V 1949, s. 5.

⁵⁵ AAN, Delegatura Rządu PRL, sygn. 63, Pismo prezesa koła Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej przy Cukrowni w Strzelinie do Generalnego Sztabu Wojsk Marszałka Rokossowskiego w Legnicy z 14 VII 1949 r., k. 20.

⁵⁶ *Mecz Gwardii z piłkarzami Armii Radzieckiej*, „Gazeta Robotnicza” (wyd. B), nr 270 z 1 X 1949, s. 8.

⁵⁷ *Gwardia gra z piłkarzami Armii Radzieckiej*, „Gazeta Robotnicza” (wyd. B), nr 267 z 28 IX 1949, s. 6.

⁵⁸ *Solidarność – Meteor 1:0 (0:0)*, „Gazeta Robotnicza” (wyd. B), nr 117 z 30 IV 1949, s. 4; *Solidarność – Meteor 1:0*, „Słowo Polskie” (wyd. ABCDE), nr 120 z 3 V 1949, s. 6.

⁵⁹ *Dziś gra „Meteor” (Legnica) z Gwardią (JG)*, „Legnickie Słowo Polskie”, nr 220 z 12 VIII 1950, s. 3.

⁶⁰ *WKS Legia wygrała z Jedn. Radziecką 4:3*, „Słowo Polskie” (wyd. ABCDE), nr 148 z 31 V 1949, s. 5.

⁶¹ *Np. Związkowiec – Meteor Legnica 1:0*, „Słowo Polskie” (wyd. ABCDE), nr 166 z 19 VI 1949, s. 7.

⁶² *Dzisiejsze imprezy sportowe*, „Gazeta Robotnicza” (wyd. B), nr 264 z 25 IX 1949, s. 8.

a na ile rzeczywiste i mające pewne podstawy docenienie ich wysokiego poziomu sportowego. Bezsprzecznie bowiem drużyny garnizonowe były wymagającym przeciwnikiem dla polskich zespołów i zazwyczaj wychodziły z takich zmaganiań jako zwycięzcy.

Widowiska te reklamowano jako nadzwyczaj ciekawe i warte obejrzenia⁶³. O grze radzieckich zawodników pisano jako o pięknej i stojącej na wysokim poziomie⁶⁴. Opisujący takie spotkania dziennikarze nawet remisy z radzieckimi drużynami uznawali za ewidentny sukces Polaków⁶⁵, a zwycięstwa z nimi określano mianem zaskoczenia⁶⁶. Jeżeli już zwracano uwagę na słabość radzieckiej drużyny, wspomniano raczej o świetnej dyspozycji pojedynczego sportowca z przeciwnego zespołu lub niedomaganiu danej formacji zespołu z ZSRR (np. nieskuteczni napastnicy)⁶⁷. Sam klimat takich imprez miał być pozytywny i przesiąknięty duchem przyjaźni i współpracy polsko-radzieckiej⁶⁸.

Cechą charakterystyczną relacji prasowych z meczów piłkarskich z udziałem żołnierzy legnickiego garnizonu PGWAR było natomiast to, że prawie nigdy na łamach prasy nie przytaczano żadnych nazwisk radzieckich żołnierzy – kiedy np. wymieniano nazwiska strzelców bramek, to nie wspomniano o radzieckich zawodnikach wcale⁶⁹ lub ewentualnie podawano tylko pozycję danego sportowca⁷⁰. Odnaleziono zaledwie dwa wyjątki od tej reguły (mecz piłkarski i spotkanie siatkarskie)⁷¹. Trudno jednak powiedzieć, czy wynikało to z faktu, że obowiązywał taki zakaz, czy po prostu nikt z Polaków nie znał nazwisk graczy reprezentujących drużyny radzieckie. Nie sprzyjało to jednak integracji i raczej utwardzało istniejącą od zawsze barierę pomiędzy radzieckim sportowcem i polskim kibicem.

⁶³ *Dziś gra „Meteor”...*, s. 3; *Musimy niestety wybierać...*, s. 5.

⁶⁴ *Z boisk Dolnego...*, s. 3.

⁶⁵ *Armia Radziecka – Gwardia 2:2 (1:1)*, „Słowo Polskie” (wyd. ABCDE), nr 272 z 3 X 1949, s. 5.

⁶⁶ *Związkowiec – Meteor...*, s. 7.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Solidarność – Meteor...*, s. 6.

⁶⁹ *Meteor Gwardia 6:3*, „Legnickie Słowo Polskie”, nr 223 z 15 VIII 1950, s. 3.

⁷⁰ *Piłka nożna w Bielawie. Włóknierz – Meteor (Legnica) 1:2 (1:1)*, „Gazeta Robotnicza” (wyd. B), nr 211 z 3 VIII 1949, s. 6.

⁷¹ *Gwardia remisuje z jednostką Armii Radzieckiej*, „Gazeta Robotnicza” (wyd. B), nr 272 z 3 X 1949, s. 4.

Zakończenie

Aktywność zespołów sportowych funkcjonujących przy legnickim garnizonie Północnej Grupy Wojsk Armii Radzieckiej należy postrzegać jako jeden z przejawów budowania propagandowego wizerunku żołnierza ZSRR w powojennej Polsce. Był to kolejny sposób na ukazanie wyższości narodu radzieckiego.

Obraz ten, starannie reżyserowany przez komunistyczną machinę informacyjną, miał przedstawiać obywatela radzieckiego jako wzór socjalistycznego człowieka, osiągającego wysokie wyniki sportowe. Owoce ich ciężkiej pracy miały stanowić pewnego rodzaju drogowskaz dla Polaków, którzy tak jak w innych dziedzinach życia, tak i w sporcie, czerpać mieli z doświadczeń swojego wschodniego sąsiada.

Trudno jednak mówić w tym przypadku o rzeczywistej integracji poprzez sport, bo kontakty te były ściśle reglamentowane, a pomiędzy rywalizującymi ludźmi istniał (niewidzialny w tym przypadku) mur, którego nikt nie miał zamiaru skruszyć.

Streszczenie

Sportowa aktywność legnickiego garnizonu PGWAR w pierwszych latach po drugiej wojnie światowej

Celem artykułu jest przedstawienie aktywności sportowej żołnierzy z legnickiego garnizonu Północnej Grupy Wojsk Armii Radzieckiej zaraz po drugiej wojnie światowej. Zaprezentowano i przeanalizowano przykłady takich działań, które docierały (pokazy sportowców radzieckich) lub angażowały stronę polską (rywalizacja polsko-radziecka). Zwrócono również uwagę na aspekt propagandowy, sposób ukazywania radzieckich sportowców w polskiej prasie.

Abstract

Sports activities of the Legnica garrison of the Northern Group of Armed Forces in the early years after World War II

The article aims to describe the sports activities of soldiers from the Legnica garrison of the Northern Group of Armed Forces of the Soviet Army shortly after World War II. It presents and analyses examples of such activities that reached (shows featuring Soviet athletes) or involved the Polish side (Polish-Soviet rivalry). Attention is also given to the aspect of propaganda, including the way Soviet athletes were portrayed in the Polish press and the role it played.